

2013:35

Bondrumsgården 2013

Antikvarisk medverkan, 2012

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2013:35

Bondrumsgården 2013

Antikvarisk medverkan, 2013
Fågeltofta socken, 1043
Tomelilla Kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2013 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2013:35

Omslagsfoto: Östra längan, västra takfallet, under stråtaksomtäckningen.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Bondrumsgården 2013

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för arbetet	5
Skyddsföreskrifter enligt KML	5
Utförda arbeten	6
Boningshuset	6
Östra längan	7
Västra längan	9
Övrigt	10
Avvikelser från handlingarna	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten	11
Iakttagelser under arbetet	11
Övriga handlingar med relevans för arbetet	11

Tomelilla Kommun, Bondrumsgården ungefärligt markerad.

Del av Fägeltofta socken, Bondrumsgården markerad.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Skadebilden har varit varierande och i huvudsak fördelat sig på östra längans västra takfall, en tröskel och skorstenen på boningshuset, fotträet på västra längan, en permanent igensatt port på västra längan samt vattbrädor på gavelrösten. Därtill återfanns brister i fackfyllningarna på västra längans södra gavel. På östra längans södra gavel uppfördes en sk byrning (halminklädnad) och fackfyllningar runt gården har partiellt omvittats.

Administrativa uppgifter

Objekt	Bondrumsgården
Socken	Fågeltofta socken, 1043
Kommun	Tomelilla
Arbetshandlingar	Knadriks kulturbygg AB, 2011-10-14
Länsstyrelsens dnr	Tillståndsbeslut: 432-7066-12, 2012-03-28 Bidragsbeslut: 434-19775-11, 2012-03-28
Regionmuseets dnr	K12.20-38-12, 1043
Beställare	Albo Härads Hembygdsförening
Entreprenörer	Knadriks Kulturbygg AB, Kristianstad Murare Sylve Svensson, Tyringe
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggtid	September–oktober 2013
Slutbesiktning	2013-10-22
Bidrag till kulturmiljövård	264 038:- inkl. moms, 90% av kostnaden
Rapport granskad av	Emelie Petersson

Byggnadshistorik med relevans för arbetet

Bondrumsgårdens äldsta delar härstammar från 1766/1801, men merparten är byggd på 1820–30-talet, då den återuppfördes efter en brand. Gården underhålls och restaureras kontinuerligt och årets arbeten är de andra inom en bemyndiganderam på 3 år, som Länsstyrelsen i Skåne län beslutat om 2012.

Skyddsföreskrifter enligt KML

Bondrumsgården skyddas sedan 1963 som byggnadsminne. Såväl exteriör som interiör ingår i skyddet.

Utförda arbeten

Boningshuset

Boningshusets skorsten, som under vintern 2012/2013 fått accelererande puts-skador – både utvändigt och i rökkanalen, omputsades till sin helhet med kalkbruk (3 mm slamning och ca 10 mm slutputs, Finja murkalk E, blandning 1:4 med fraktion ca 0–3 mm). Dessutom monterades efter omputsningen en låg, kvardratisk skorstenshuv av målad plåt (okänd färg- och plåttyp) ovan kronan. Förankring skedde inne i rökkanalen med sprintar, så att huven går att montera av i samband med sotning. Själva kronan kläddes med blyplåt. Denna huv ersatte en temporär lösning i form av en plexiglasskiva. Vad gäller putsningen se nedan under Iakttagelser under arbetet.

Skorstenen efter omputsning. På den vänstra bilden har det äldre, befintliga, regnskyddet temporärt återmonterats. På den högra bilden har den nytillverkade huven monterats.

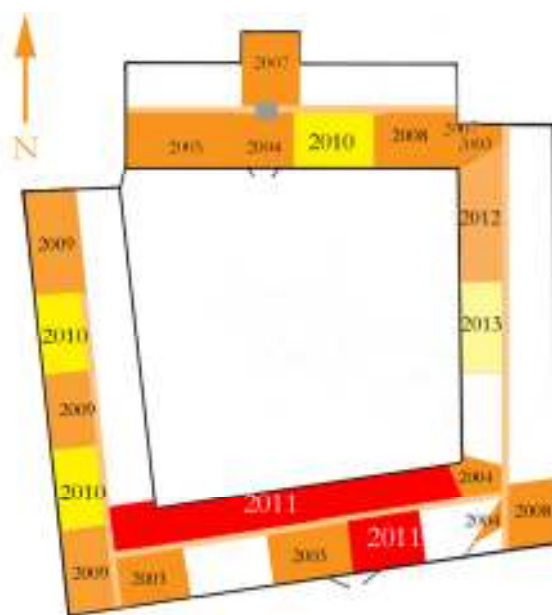

Skarvad tröskel vid boningshusets östra ytterdörr.

Vid östra dörren har tröskeln skarvats med nytt handbilat ektimmer (skånsk asymmetriskt slipad bila). Under västra karmstolpen har infogning skett med stående tapp mot äldre gaffelurtag. Under östra stolpen har infogningen skett med liggande bladskarv (som förborrats och spikats fast med timmerspik). Dörren har efter arbetet justerats till funktionsdugligt skick (se bild ovan).

Östra längan

Ett sti om ca 4 löpmetrar omtäcktes på östra längans västra takfall (se vidare under Avvikelser från handlingarna). Omtäckning skedde med halm, vilken bands med vidjor. Till rafter användes oskalade hasselkäppar. Stråmaterialet utgjordes till 10 % av dansk, och 90 % av polsk halm. Ryggningen lades i enighet med äldre tradition med överskottshalm från själva täckningen, samt kompletterades med löspressad råghalm (odlad i Gärds Köpinge). Tre ryggträpar byttes enligt uppgift från hantverkaren mot likvärdiga, dvs. kvartskluven ek, parvis fästa med grov ståltråd.

Plan över taktäckningsarbetena 2003–2013.

På östra längans västra långsida har en mindre port nytillverkats efter originalportens mått. Materialet är, liksom originalen, av både fur och gran. Ny port, som sammanfogades med blanka spik, ströks med trätjära.

På västra långsidan, strax under det norra fönstret, har mindre renoveringsarbeten skett på en fackfyllning (ommurning med lerbruk av de nedre tegelstenarna i ett trekantigt fack).

Byrning på östra längans södra gavel. Foto Kalle Melin, oktober 2013.

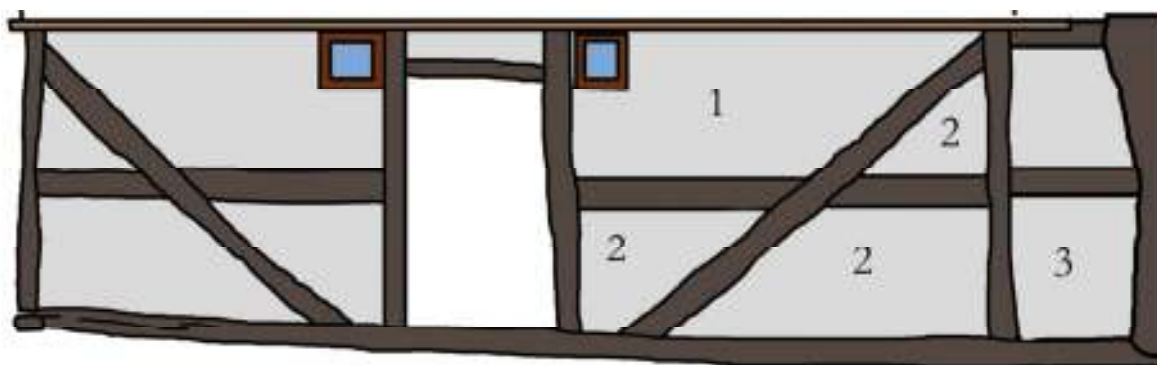
Östra längans bytta portblad (till vänster). Porten är fast monterat i stolparna och går inte att öppna.

På östra längans södra gavel och en bit in på östra långsidan har en så kallad byrning monterats (se bild ovan). Denna består av halm som fästs utanpå fasaden med hjälp av grova, kluvna hasselkäppar (tagna i Norup, Östra Göinge). Fästning är gjord i korsvirkestimran med blanka trådspik, 3–4". Halmen, som krävde en viss längd för att täcka fasaderna på ett tillfredsställande vis, är importerad från Polen samt uppblandad med halm odlad vid Glimmebodagården.

Västra längan

På västra längan har lite mer än hälften av södra gavelns fackfyllningar genomgått renovering. I huvudsak har sentida cementhaltig puts avlägsnats och ytorna omputsats. Se vidare bild nedan.

Vid västra långsidan har fotträet skarvats/halvsulats i anslutning till två stolpar. Se vidare bild nedan.

Västra längans södra gavel. Numrerade fackfyllningar har renoverats enligt följande:

1. Fack med lerstensfyllning och lerputs. Omputsning har skett med utstockning av lokal, grov lera, slutputs med finare lera.
2. Fack med bränt tegel. Sentida lagningar med cementhaltigt puts har tagits bort. Enstaka spruckna tegelstenar har ersatts. Avjämningsputsning med fint lerbruk.
3. Fack av bränt tegel. Till sin helhet nedmonterat och ommurat/omputsat med befintligt tegel och nytt fint lerbruk.

Den finkorniga leran kommer från mjukgjorda lerstenar från Glimmebodagården. Vittning har skett på samtliga renoverade fack.

Västra längans västra fasad. Fotträet skarvat vid röda markeringar. Vid den högra markeringen har ett befintligt dragjärn återanvänts och fästs i nytt timmer (dragjärnet håller ett fritt liggande bolster på plats mot fotträet).

Västra längans västra fasad. Detalj av den sydliga fotträlagningen med det återanvända dragjärnet (högra rödmarkeringen på bilden ovan).

Övrigt

Vittning av fackfyllningarna har skett partiellt runt hela gården. Dessutom har vattbrädorna bytts på boningshusets bägge gavlar, västra längans södra gavel och på östra längans södra gavel. Befintliga konsoler har i möjligaste mån återanvänts (två byttes). Nya vattbrädor är av sågad fur.

I arbetet ingår uppmätning av södra längans södra och norra långsida samt västra längans västra långsida och norra gavel. Detta arbete redovisas till Länsstyrelsen separat av entreprenören och berör inte den antikvariska medverkan.

Avvikelser från handlingarna

Byrningen var först planerad att uppföras på västra längans södra gavel, men placeringen ändrades av tekniska skäl till östra längans södra gavel. Dessutom synliggörs den bättre där den nu sitter, t ex från landsvägen.

I arbetshandlingarna ingick omtäckning av två stin på östra längan (ett på vardera takfallen). Men med anledning av den skadade skorstenen beslöts att ersätta det ena stiet, samt krympa det andra med 1,5 meter, för att lösgöra medel till omputsning av skorstenen samt tillverkning av huv. Åtgärden är godkänd av antikvariskt medverkande samt förankrad på Länsstyrelsen.

Kulturhistorisk bedömning av utförda arbeten

Arbetena på Bondrumsgården är väl utförda med hänsyn till byggnadsminnets egna förutsättningar och villkoren i Länsstyrelsens tillståndsbeslut.

lakttagelser under arbetet

En vecka efter att skorstenen omputsats (september) inföll mot förmodan tre frostnätter. Det är okänt hur detta inverkade på putsarbetet men dessvärre bör man nog vara beredd på att en viss skadebild kommer att infinna sig under 2014.

Sättet att klä fasaderna med halm, sk byrning, är en företeelse som förr var vanlig i Skåne fram till slutet av 1800-talet. Det finns förvisso ingen dokumentation som med säkerhet styrker att just Bondrumsgården haft byrning, varför den nu utförda beklädnaden ska ses ur ett allmänt traditionsbevarande och pedagogiskt perspektiv. Metoden finns noga beskriven och exemplifierad i rapporten *Hantverkskunskap rörande skånska byggnation med lera på landet* (Kalle Melin, rev. 7 december 2011). Rapporten är ett resultat av det kunskapsprojekt kring bruket av lera som byggnadsmaterial, som finansierats av Länsstyrelsen i Skåne. Projektet drevs av Albo härads hembygdsförening i samarbete med Knadriks kulturbygg AB under perioden 2010–2011. Arbetet med att byra uppmärksammades av både tidningen Ystad allehanda och SVT (Sydnytt).

Sättet att tillföra äldre traditionella tekniker på byggnader där dessa inte med säkerhet är dokumenterade kan diskuteras. Ur ett strikt antikvariskt perspektiv utgör byrningen de facto ett tillägg, varför dokumentationen kring detta moment är av ytterst stor vikt så att inte ”nya sanningar” av misstag skapas. Information bör även finnas på gården, som förklarar tillägget och kortfattat redogör för de ställningstaganden som förelåg beslutet att byra.

Övriga handlingar med relevans för arbetet

- 2011-10-15 Föreningens bidragsansökan
- 2012-02-10 Länsstyrelsens remiss
- 2012-02-27 Regionmuseets yttrande
- 2012-03-28 Länsstyrelsens tillståndsbeslut
- 2012-03-28 Länsstyrelsens bidragsbeslut
- 2013-10-22 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2013-11-20

Jimmy Jublin Alftberg

Regionmuseets E-rapportserie 2013

Kulturmiljö

1. Utvändig renovering av Stoby kyrka, Stoby sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012
2. Brösarps station, Ravlunda sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
3. Gustav Adolfs kyrka – invändig ombyggnad, Helsingborg sn, AM, Maria Sträng, 2011–2012
4. Vittskövle kyrka – invändig ombyggnad, Vittskövle sn, AM, Jennie Björklund, 2012
5. Vattenmöllan – omläggning av östra takfallet, Brunnby sn, AM, Ingela Blomén, 2012
6. Stångby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Stångby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
7. Västra Hoby kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Västra Hoby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
8. Håstads kyrka – tillgänglighetsanpassning av entré, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2012
9. Tyggården, Kristianstad sn, AM, Helena Rosenberg, 2012
10. Hustoftagården, Väsby sn, AM, Anna Rabow och Heikki Ranta, 2010
11. Villa Sagan, Örkelljunga sn, AF, Helena Rosenberg, 2013
12. Norra Strö kyrka – ommålning av plåttak, Norra Strö sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2008
13. Tobaksfröer i Skåne, Förstudie, Åsa Jakobsson, 2012
14. Helsingborgs rådhus – trappräcke i västra trapphallen, Helsingborgs sn, AM, Maria Sträng, 2011
15. Inventering och värdering av stenmurar i området Galgbacken, Dalby, PJ, Åsa Jakobsson och Patrik Olsson, 2013
16. Norra Mellby kyrkogård, Norra Mellby sn, VP, Jennie Björklund, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
17. Fritidsbadet i Ystad, Ystad sn, AF, Anna Rabow och Helena Rosenberg, 2013
18. Krubbemölla – omläggning av stråtak och restaurering av kvarnränna, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2013
19. Ekestad folkets park – renovering av betongtrappa, Österslöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
20. Ballingstorp och Per-Ols – diverse åtgärder 2013, Kviinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
21. Håstads kyrka – renovering av värmeanläggning, Håstad sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
22. Häglinge kyrkogård, Häglinge sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2012
23. Hardeberga kyrka – kistplåtar i vapenhuset, Hardeberga sn, AM, Maria Sträng, 2011
24. Revinge kyrka – ny textilförvaring, Revinge sn, AM, Maria Sträng, 2011
25. Vittskövle slott 2013, Vittskövle sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
26. Villa Petterssons tak, Svalöv sn, AM, Anna Rabow, 2012
27. Agusastugan 2013, Andrarum sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013
28. Buxbomen i Skåne, Skåne län, KA, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2012
29. Hosaby 11:16 i Hörvik – omläggning av tak, Mjällby sn, AM, Helena Rosenberg, 2013
30. Näsums kyrka – invändig renovering och tillgänglighetsanpassning, Näsums sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2010
31. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2013, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2013
32. Väsby kyrka – utvändig renovering, Väsby sn, AM, Maria Sträng, 2013
33. Gräsma kvarn, Huaröd sn, VP, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013
34. Norra Strö kyrka – ombyggnad för visningsmonter, Norra Strö socken, Åsa Eriksson Green, 2013
35. Bondrumsgården 2013, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013

